

accepțiuni ale acestuia sunt în continuă schimbare, iar pe măsură ce vechile sensuri ale formei inițiale slăbesc, celei noi i se adaugă altele, fie cu o variație a formelor cu același sens, fie ca o variație a sensurilor cu aceeași formă” [6, pp. 10-11]. Delimitările dintre arta utilitară și arta înaltă sunt destul de vagi. Adeseori sunt parcurse într-o singură lucrare toate stadiile, de la simplu meșteșug până la arta genială.

Arta utilitară poate satisface scopul utilitar cât se poate de bine, îl poate însă și transcende, pentru a reuși să reprezinte o anumită atitudine și semnificație. Măiestria formei – în opoziție cu simpla pricepere tehnică și virtuozitatea ei – rezultă din cerințele și impulsurile marilor impulsuri omenești. În istoria artei a fost mereu discutat scopul operelor și niciodată forma lor „nefolositoare”. Omenirea a creat dintotdeauna opere de artă, pentru că a vrut să rețină, să actualizeze, să captiveze ceva ce o bucura sau o apăsa. Este imposibil să extragi omenescul din artă [8, p. 154].

„Un nou sens acordat „decorativului”, încă de la începutul veacului, înfrângerea prejudecății care scinda artele în majore și minore – au reușit să elibereze artele decorative dintr-o situație ancilară ce le-a fost atâtea secole designată, investindu-le cu o nouă demnitate și o nouă dimensiune” [5, p. 105].

BIBLIOGRAFIE

1. AILINCĂI, C. *Gramatica formelor vizuale*. Cluj-Napoca: Paralela 45, 2000.
2. ARNHEIM, R. *Arta și percepția vizuală*. București: Meridiane, 1979.
3. ARNHEIM R. *Forța centrului vizual*. București: Meridiane, 1995.
4. BOAZ, F. *Primitive Art*. New York: Dover, 1951.
5. BUȘNEAG, O. *Arta decorativă românească*. București: Meridiane, 1976.
6. FOCILLON, H. *Viața formelor și elogiul mâinii*. București: Meridiane, 1995.
7. LEROI-GOURHAN, A. *Gestul și cuvântul*. București: Meridiane, 1983.
8. LUTZELER, H. *Drumuri spre artă; ramuri ale artei*. București: Meridiane, 1986.
9. PLUTARH-ANTONIU, M. *Arta primitivă, un univers fascinant*. Editura Enciclopedică Română, 1970.
10. TITU, A. *Experimentul în arta românească după 1960*. București: Meridiane, 2003.

PARTICULARITĂȚI CONSTRUCTIVE ALE ARHITECTURII VERNACULARE DIN REPUBLICA MOLDOVA

*Malcoci Vitalie, dr., conf. univ.
Institutul Patrimoniului Cultural*

CZU:72.04:398(478)

CZU:745.51(478)

Abstract

Vernacular architecture from Republic of Moldova constitutes an exceptional artistic value of popular creation. Standing in a central place among national cultural values, it develops wider and manifests itself through new forms of realizations and organization of the peasant household ensemble. They contribute to the determination of the structural-morphological arrangement of the compositional elements of a traditional house and dividing them into typologies based on certain established criteria. The rural architectonic ensemble, together with its annexes and architectural decoration, form one of the most expressive and significant phenomena of local folk art.

Key-words: Folk architecture, decoration, construction, structure, typology.

Cele mai semnificative creații ale artei populare sunt cele realizate în lemn. În acest context, arhitectura tradițională realizată din acest material nu face excepție. Frumusețea și eleganța ei a atras atenția multor cercetători în domeniul artelor, care au pus în valoare aspectele

estetice și cele constructiv-decorative. Fiecare element din aspectul unei case țărănești este strict determinat, are formă și particularitățile sale individuale.

Discursul nostru se va axa asupra unui element de importanță majoră din aspectul unei case tradiționale, care tronează întreaga construcție și are caracteristici valoroase atât constructive, cât și estetice. Vorbim despre acoperișul casei țărănești, care are mai multe particularități distinctive, inclusiv semantice.

Acoperișul este format din șarpantă și învelitoare. În arhitectura populară, șarpanta constituie spațiul numit „podul casei”. Învelitoarea poate fi alcătuită din diferite materiale: șindrilă, țiglă, tablă etc. Ea este destinată să acopere spațiile din interior și să protejeze construcția de intemperiiile naturii.



**Fig. 1. Fronton de formă triunghiulară.
s. Chircăieștii Noi (Căușeni). Foto V. Malcoci.**



**Fig. 2. Fronton de formă triunghiulară.
or. Taraclia. Foto V. Malcoci.**

Componenta ce întregește ansamblul compozițional al acoperișului este cornișa streășinei. Este un element ce reprezintă o scândură sculptată sau traforată, așezată pe orizontală, imediat sub streășina acoperișului. De rând cu rolul decorativ pe care îl deține, cornușa are și menire funcțională, servind la îndepărtarea apelor pluviale. Deseori acest detaliu este numit de către meșterii populari „scândură lată” sau „horboțică”.

În Moldova deosebim două tipuri de acoperiș: în două ape și în patru ape. Acoperișul în două ape are două versante închise cu frontoane de formă triunghiulară. Acest tip de acoperiș este răspândit parțial în zona de centru, dar mai ales în sudul Moldovei. Muchia superioară formează coama acoperișului, pe creasta căruia uneori apar elemente decorative numite popular „ciocârlani”, nominalizați deseori în literatura de specialitate: „Acoperișul caselor vechi era foarte înalt, avea coamă scurtă, marcată de „țepe” ascuțite și de „ciocârlani” de șindrilă” [2, p. 33]. Ulterior aceste elemente au fost înlocuite de o scândură traforată, iar la extremitățile acesteia apar așa-numitele „bolduri”.



**Fig. 3. Acoperiș cu lucarne.
s. Larga (Briceni). Foto V. Malcoci.**



**Fig. 4. Acoperiș cu lucarne în semicerc.
s. Logănești (Hâncești). Foto V. Malcoci.**

Un element decorativ întrebuințat la împodobirea acoperișului în patru ape sunt piesele așezate la cele patru extremități ale acoperișului. Acestea reprezintă deseori niște forme de cap de cal, întâlnite și în ansamblul compoziției cornișei streașinei. Semnificația acestor forme decorative autorul a expus-o în monografia *Decorul în lemn din arhitectura populară moldovenească* [1, p. 36].

Deseori pe versanta acoperișului, în scopul luminării și aerisirii spațiului de sub învelitoare, apar două ferestre de mici dimensiuni, numite „lucarnă”. Asestea sunt montate simetric, în panta acoperișului dinspre fațada casei (fig. 3). La casele vechi, lucarnele erau de formă semicirculară (fig. 4). Astăzi ele se înalță deasupra acoperișului, ca elemente aparte, și sunt protejate de un mic acoperiș propriu în două ape. Lucarnele dispun de câte un fronton mic, bogat împodobit cu plăci de lemn ajurat și coronament.

Extremitățile laterale ale versantelor acoperișului în două ape dispun de câte un spațiu, numite „timpan”. La case vechi acest spațiu era acoperit cu stuf. Ulterior timpanul este încadrat de cornișe frumos profilate, sporind astfel aspectul estetic al construcției. Împreună cu cornișele ce îl mărginesc, timpanul formează un element de formă triunghiulară, numit „fronton”. Acesta poate fi clasificat în două tipuri de bază: fronton de formă triunghiulară și fronton de formă trapezoidală.

Frontonul de formă triunghiulară (fig. 2) este cel mai răspândit și se aplică doar la casele cu acoperiș în două ape. Uneori o latură a versantelor este prelungită sub un unghi oblic față de acoperiș (fig. 1). Astfel ea protejază intrarea în casă de intemperiile naturii, și apără ferestrele de razele solare, în timp de vară.

Tipul de fronton de formă trapezoidală se întâlnește mai frecvent în zona centrală și cea de nord. Extremitățile ambelor tipuri de frontoane sunt marcate de câte un element profilat. Astfel, la frontoanele triunghiulare, extremitățile laterale ale cornișelor traforate sunt prelucrate fie în formă de „coada rândunicii”, fie în formă de pasăre sau capete de cai. Pentru frontoanele de formă trapezoidală, asemenea elemente sunt folosite în număr de patru, fapt explicat prin numărul celor patru colțuri ale frontonului.

Frontoanele triunghiulare sunt încoronate cu câte un „bold”. Boldurile, în majoritatea cazurilor, reprezintă imaginea „Pomului vieții”. Dezvoltarea acestei forme plastice poate fi urmărită începând cu cele mai simple configurații, treptat evoluând la compoziții mai dezvoltate. Astfel, *Pomului vieții* poate apărea sub imaginea de flori și plante, sau sub formă de sulițe, vârful cărora se avântă spre cer.

Nu lipsește din decorul ornamental nici registrul imaginilor avimorfe. Deseori pe Pomul vieții apar păsări, figurate fie deasupra pomului, la mijlocul lui sau la rădăcină. În unele cazuri imaginea păsărilor apare în două registre, sau apar la cele două extremități ale pomului. Deseori apare și imaginea cocoșului. Uneori forma acestuia este atât de stilizată, încât este destul de dificilă exemplificarea sa.

Mai rar, *Pomul vieții* apare sub imaginea de „brăduț”. El poate fi reprezentat sub formă de ram sau pom. Mai recente sunt imaginile pomului care apare sub formă de cruce.

Deseori Pomul vieții este reprezentat în asociere cu „semnele solare”. Astfel, „discul” sau „rozeta” este reprezentată fie în vârf, la mijloc sau la rădăcina pomului. De asemenea, nu lipsește nici imaginea simbolică a soarelui sub formă de cruciuliță.



**Fig. 5. Fronton cu lucarnă.
or. Căinari.
Foto V. Malcoci.**



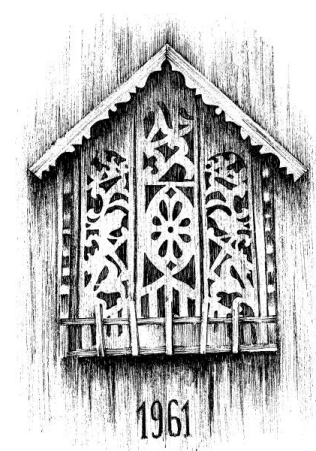
**Fig. 6. Fronton cu lucarnă.
s. Chircăieștii Noi (Căușeni).
Foto V. Malcoci.**



**Fig. 7. Fronton cu lucarnă.
or. Comrat.
Foto V. Malcoci.**

Ultima imagine ce face parte din simbolurile solare este calul. Acest animal a fost puternic mitologizat în tradiția populară românească și în simbolistica universală. În tradiția românească, acest animal deține o importantă funcție de apărare împotriva tuturor relelor. Astfel, siluetele de cai sau capete de cai sunt plasate la frontoane sau pe boldurile caselor, îndeplinindu-și funcțiile apotropaice.

Repertoriul zoomorf de pe frontoane este completat cu imagini de lei, cerbi, balauri, câine sau lup și alte animale și făpturi fantasmagorice. Toate aceste animale au locul și menirea lor, alături de imaginea *Pomului vieții*.



**Fig. 8. Lucarnă de fronton.
or. Căinari. (Cahul).
Foto V. Malcoci.**



**Fig. 9. Fronton cu lucarnă.
or. Comrat.
Foto V. Malcoci.**



**Fig. 10. Lucarnă.
s. Crihana Veche
Foto V. Malcoci.**

La rândul său, timpanul frontonului, încadrat de cornișe bogat profilate, este la fel frumos împodobit cu imagini ale Pomului vieții, figuri zoomorfe și simboluri solare. Ele sunt structurate, expuse în compoziții logice, manifestând diferite concepții și structuri mitofolclorice din cultura românească.

Un ultim element constructiv de bază al frontonului este „lucarna”. Aceasta diferă mult de lucarnele de pe acoperiș. Este încadrată în suprafața timpanului, căpătând cele mai diverse compoziții. Astfel, formele lor diferă de la găuri rotunde, în semicerc, sau în formă de glastră cu flori (fig. 5 – 7), până la compoziții dezvoltate, expuse în cercevea și iscusit traforate. Lucarnele

sunt frumos împodobite de jur împrejur cu imagini ale Pomului vieții și figuri zoomorfe (fig. 8 – 10).

Uneori partea inferioară a frontoanelor este prelucrată în tehnica traforului. Acesta formează un bogat ornament ce înfrumusețează și mai mult frontonul. Decorul de pe frontoanele în patru colțuri este mai redus. Însă și aici, meșterul popular a găsit locul portravit pentru ași expune elementele decorative iscusit prelucrate.

BIBLIOGRAFIE

1. MALCOCI, V. *Decorul în lemn din arhitectura populară moldovenească*. Ch.: Cartea Moldovei, 2006.
2. STOICA, G.; PETRESCU, P. *Dicționar de artă populară*. București: Enciclopedica, 1997.

ANSAMBLUL CATEDRALEI MITROPOLITANE DIN CHIȘINĂU ÎN PICTURĂ

*Procop Natalia, dr., cercetător științific coordonator,
Universitatea de Stat „Dimitrie Cantemir”*

CZU: 75:726

Abstract

This study presents an analysis of the Ensemble of Chisinau Metropolitan Cathedral in fine arts, starting from its first appearances in engraving, mostly made by foreign artists, nonetheless the topic was also addressed by artists from the Republic of Moldova. Famous painters such as Eugenia Gamburd, Gheorghe Munteanu, Petru Jireghea, Arcadie Antoseac, Vasile Movileanu, Veaceslav Ignatenco, Leonid Popescu, Gheorghe Oprea, Liviu Hâncu, Galina Cantor-Molotov and others have painted in various techniques the panoramic landscape of the Architectural Ensemble or they have illustrated genre painting around it. Through these paintings, the artists want to emphasize once more about the Christian roots of the nation, specifically about the national identity.

Key-words: Cathedral, Belfry, Triumphal arch, architectural ensemble, painting.

Cartea de vizită a orașului Chișinău – Ansamblul Catedralei Mitropolitane este un complex arhitectonic, alcătuit din biserică, clopotniță cu 4 niveluri și Porțile Sfinte. Ideia construcției acestuia îi aparține mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, primul ierarh al eparhiei Chișinăului și Hotinului [5, p. 236]. Construcția s-a realizat în perioada 11 mai 1830 – vara anului 1835, pe timpul succesorului său, arhiepiscopului Dumitru Sulima. Catedrala construită de Avraam I. Melnikov, arhitectul Petersburgului, profesor al Academiei Imperiale de Arte [7, p. 176], în stil neoclasic, are combinat planului bizantin cruce greacă înscrisă cu principiile renascentiste de tip central, iar ancadramentele ferestrelor bisericii și brâul continuu profilat dintre ferestrele tamburului turlei amintesc de stilul baroc [5, p. 240]. În timpul celui de-al doilea război mondial, în iunie 1941, edificiul a avut de suferit. Turla, cupola și interiorul Catedralei au fost reconstruite ulterior cu abateri de la proiectul inițial.

Edificarea Clopotniței datează cu aceeași perioadă. Aceasta este realizată în patru nivele, trei dintre care prismatice, cu latura în retragere succesivă, iar ultima, în plan circular. Clopotnița este situată pe aceeași axă cu Catedrala, la distanța de 40 m. În perioada anilor 1839–1840, în urma victoriei Rusiei asupra Turciei în război, pe axa Catedralei și a Clopotniței a fost construită Arca de Triumf, de către arhitectul Luca Zaușkevici [7, p. 239]. Unul dintre clopotele executate în Ismail, predestinate Clopotniței, era prea mare și nu putea fi introdus în interiorul edificului. Astfel, arhitectul L. Zaușkevici avea misiunea să îi acorde Arcii de Triumf și funcția utilitară. Astfel, după proiectul său a fost construită clopotnița specială, care a combinat și funcția de poartă de intrare. Construcția de forma arcului de triumf a fost amplasată la intrarea în Ansamblul arhitectonic din partea Mitropoliei. În calitate de lăcaș religios, Catedrala și-a sistat